

İŞLEVSEL FOTOĞRAFÇILIK

* Prof. Dr. Suat GEZGİN

İnsanın bulduğu en eski iletişim aracı olan görüntü, bundan yalnızca 166 yıl önce fotoğraf yönteminin uygulamaya konulmasıyla herkesin ulaşabileceği bir konuma gelmiştir.

Nicephore Nicepce, kendisinden önce gelenlerin çalışmalarına kendi araştırma ve deneyimlerini katarak uygulamaya koyma yöntemini gerçekleştiren ilk kişidir. Niepce'nin çalışmalarına, Yalbot'un yaptığı eklemelerle, günümüzde uyguladığımız biçimiyle fotoğraf sanatı ortaya çıkmıştır.

"Photographie" sözcüğü Yunanca phas/photos (ışık) ve graphein (çizmek, yazmak) sözcüklerinden türemiştir. Bir başka deyişle, "ışık-yazı"dır fotoğraf.

Fotoğraf terimi, ne bir sanat terimi ne de bir anlatım biçimidir. İnsanoğlu, fotoğrafla yaşamın her anının sürekli olarak tanıklığını yapabilecek görüntüler biçiminde sabitleştirilmesi gücüne erişmiştir.

Fotoğrafçılıkta yeni bir yaratım aracı görenler ve bu olguya önemli bir belgesel hatta bilimsel işlev yükleyenler, farkına varmadan fotoğrafçılığı iki büyük dala ayırmışlardır:

1. Resimsel (Sanatsal) fotoğraf.
2. İşlevsel fotoğraf.

Bir görünüm, bir düşüncenin, bir heyecanın, bir düşün öznel anlatımı olan resimsel fotoğrafın işlevsel bir görevi bulunmamaktadır. Resimsel fotoğrafçı her zaman betimlemeyi amaçlamaz; görünmeyeni de göstermek gibi bir arzu içindedir. Çoğunlukla kurguya kaçar. Oysa işlevsel fotoğrafçılık alanında çalışan bir fotoğrafçı için kurgu söz konusu olamaz. İşlevsel fotoğrafçılar öncelikle "alıcılarını" düşünmek zorundadırlar; genellikle, çektikleri fotoğrafın kimler tarafından, ne zaman ve nerede görüleceğini bilirler. İşlevsel fotoğrafçılık bu bağlamda foto muhabirliğinin ta kendisidir.

Resimsel ve işlevsel fotoğraf söz konusu olduğunda, görüntünün estetik değeri ve anlamsal, bilgilendirici değeri arasındaki bağıntı tersine işler. Sanatçı için önemli olan estetikdir; çünkü görüntü çoğunlukla bilgilendirici değerden yoksundur.

İyi bir foto muhabiri fotoğrafın yapısındaki belli bir denge ve uyum anlayışını sonradan edinmez, bu onda doğuştan var olan bir yetenektir. Resimsel fotoğrafçılar için ise, durum tam tersidir, çünkü resimsel fotoğrafçılar bir sanatçının duyarlılığı ile görüntüdeki estetiği

düşünür, inceler ve oluştururlar. Oysa, foto muhabirinin güzel fotoğraflar çekmek gibi bir endişesi yoktur. Amacı, iyi fotoğraflarla haber konusunu görselleştirmek ve görüntünün okunabilir özelliğini kolaylaştırmaktır.

Foto muhabirinin çektiği fotoğraflar bilgilerin okunabilirliğini kolaylaştırır yalnızca. Bu açıdan resimsel bir fotoğrafın niteliği nesnel olarak tanımlanamaz; görüntü bir grubun hoşuna giderken bir diğer grubun hoşuna gitmeyebilir. Ancak, işlevsel bir fotoğrafın niteliği nesnel olarak tanımlanabilir. Çünkü işlevsel bir fotoğrafın yerine getirdiği işlevi belli ölçütlere göre belirlemek olasıdır. Fransa'da Saint-Denis Üniversitesi Profesörü Gerard Girard fotoğrafçılığın bu iki dalı arasındaki ayrımı şöyle açıklamaktadır: "Bir fotoğrafın belgesel ve sanatsal özellikleri arasındaki ayrım iy. belirlenmelidir. Bu çok önemlidir. Belgesel fotoğrafçılıkta (İz işlevsel diyoruz) çerçeveleme, görüş açısı, odak, uyarılma, duruş zamanı, diyafram ve fotoğrafın temel görünümünü oluşturan gerçekler arasında bir seçim yapılır. Rastlantılar, aksilikler, görüntü çerçevesinde ikincil ve kimi zaman birbirine karışmış görünüşler ya da alan derinliği dizgisel olarak silinmemiş, ortadan kaldırılmamış ya da yansızlaştırılmamıştır. Sanatsal (biz resimsel diyoruz) ve kurgusal fotoğrafçılıkta, en biçimsel ve en antifigüratif eğilimler yer almaktadır: Hiçbir şey rastlantıya bırakılmamıştır. Üzerinde düşünülmemiş, bir anda akla gelmiş, yaratıcı olduğu söylenen eğilimler bile önceden düşünülmüştür.

Bilgi, gazeteciliğe ilişkin tüm söylemlerin temel ve belirleyici ögesidir ve bu kural yazılı olduğu kadar foto muhabirliğinde de geçerliliğini korumaktadır.

Yaratıcılık sergilemeyen ancak fotoğrafta yer aldığı gibi herkesin gözleriyle algılayabileceği şeyleri betimleyen fotoğraflar zanaatsal fotoğraf olarak benimsenmektedir. Bu fotoğrafların yaratıcı hakları sanatsal fotoğrafların yaratıcı haklarından daha az korunmaktadır.

Abecesel yazının oluşturduğu sözcükler fotoğraf yazısında bileşke terimiyle belirtilir. Fotoğraf en geniş, en varsıl bileşkeli resimsel yazı olarak tanımlanmaktadır. Fotoğraf bileşkeleri üç gruba ayrılır: Canlı bileşkeleri oluşturan insan ve hayvanlar; durağan olmayan bileşkeler olarak algılanan kimi olgular ve doğal öğeler; son olarak da durağan bileşkeler olan dağlar, evler ve diğer tüm nesnelere.

Bir metin okumak görsel ve beyinsel hareketlerin aynı anda oluşması anlamına gelmektedir. Bir fotoğraf okumak, çözümlmek için üç aşamadan geçmek gereklidir: Algılama, saptama ve yorumlama. Algılama görmeyle yakından ilgilidir. Gözler, biçimleri ve belirgin

renkleri saptamaksızın algılar. Algılama aşaması çok hızlı gelişir, yarım saniyeyi geçmez. Saptama aşaması metin okumak gibi hem görsel hem de zihinsel bir harekettir. Okuma görüntünün bileşkelerini saptar ve zihinsel açıdan içeriğini kaydeder. Fotoğraf okumanın üçüncü aşaması zihinsel bir hareket olan konunun yorumlanmasıdır. İşte fotoğrafın taşıdığı çok anlamlılık özelliği bu aşamada kendini gösterir.

Dilsel göstergeler belli bir kurala göre düzenlenmişlerdir. Ancak, göstergesel nitelikli yazılar hiçbir kural tanımaz. Bu nedenle, fotoğraf bileşkesinin yönetsel çözümlenmesini yapacak bir dizge, bir düzgülü yoktur. Söz konusu güçlük, göstergesel yazıların iki düzeyde işlev görmesinden doğmaktadır. Betimleyici ve isimleyici fotoğrafın önerme derecesi, göstergeler dilini bir başka deyişle göstergesel dili, dilbilimsel dilden, çift eklemli insan dilinden ayırır. Fotoğrafta en anlamsız nesneyi, en basit durumu, en bilinen kişiyi gösterdiğimizde, okuyucular arasında tüm soyut kavram ve yargılamalara başvurma yoluna giderler. Ekin, yaş, cinsiyet, toplumsal koşullar, ideoloji bakımından farklı kişilere aynı şeyi aktarabilecek, aynı şeyi anlatabilecek bir fotoğraf henüz çekilmedi, belki de hiç çekilmeyecek. Bu nedenle foto muhabiri, fotoğraf çekerken, görüntünün grafik içeriğini düşünerek dikkatini sınırlandırmamalıdır. Okuyucu da çektiği fotoğrafın uyandıracığı zihinsel ve duygusal etkileri de göz önünde bulundurmak durumundadır. Yazı işleri sorumlusu da, fotoğraf çekerken, fotoğrafların esinledikleri etkileri özenle gözden geçirmelidir.

Fotoğrafın duyarlılık niteliğinin temel kaynağı esinleyici özelliktir. Fotoğraf korkuttuğu, iğrendirdiği, kınadığı zaman bozguncu durumuna düşmez, ancak düşündürdüğü zaman bozguncu sıfatını alır. Foto muhabiri, fotoğrafı yönelttiği kişilerin hangi cinsiyetten olduğuna, hangi toplumsal ekinel gruba, mesleki ortama ve yaş grubuna dahil olduğuna ilişkin bilgileri edindiyse, bu iyi bir seçim yapmasını zorlaştıracak hiçbir engeli kalmamış demektir.

Soyut kavramlara ilişkin görselleştirme yöntemlerini inceleyebilmek için öncelikle söz konusu kavramları türlerine göre sınıflandırmak gerekmektedir. Bu amaçla bu kavramları olgusal, varoluşçu, duygusal, dinsel ve zihinsel kavramlar olarak sınıflandırmak olası olabilmektedir.

Bu çerçevede, fotoğrafı çeken kişi, görüntünün hangi amaçla esinsel bir etkiye bürünmesi gerektiğini bilmelidir. Görüntü belli bir düşüncüyü mi ileticektir? Düşündürücü mü olmalıdır? Duygusal bir tepki uyandıracak mıdır? Yaratacağı bir refleks mi olacaktır yoksa bir gereksinim mi canlandırmaktır amacı görüntünün? İnanıdırıcı olmaktan çok düş mü gördürmelidir insanlara görüntü? İşte bu sorulara yanıt

bulmak için belli yöntemlere -ikizleme, şifreleme, ruhsal tepki, doğrudan yöntem ve tümden-gelimli inceleme- başvuracaktır foto muhabiri.

Genel olarak soyut bir kavramı görselleştiren fotoğraf global okuma gerektirir. Tüm bileşmelerin okunması, okuyucunun belleğini görüntüde yer alan düşünceye doğru yöneltilmelidir. Kimi bileşmeler kendine özgü anlam taşıyabileceğinden, belgesel ya da bir haber fotoğrafı okunduğunda, her ayrıntı göz önünde bulundurulmalı, görüntü her açıdan incelenmelidir. Buna karşılık, soyut kavramları görselleştiren fotoğraf söz konusu olduğunda ayrıntılar bir kenara bırakılarak, fotoğraf bütünüün esinsel etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmalıdır. Soyut bir kavramı görselleştiren fotoğraf birkaç ayrıcalık dışında global bir okuma gerektirir. Kimi görselleştirmeler doğrudan okumaya uygun düşer, kimi görselleştirmeler ise geriye etkili okumaya daha elverişlidir. Görselleştirmekte zorlandığımız kavramlar, kendisine baskın olan başka bir kavrama sıkı sıkıya bağlanan bir görüntüyle esinlenen kavramlardır. Örneğin, yer çekimi kavramını görselleştirmemiz çoğu zaman olanaksızdır; çünkü yere düşmekte olan bir nesne her zaman okuyucuya "düşüş" kavramını esinler. Bu açıdan, daha bilimsel ve günlük dilde kullanılmayan yerçekimi kavramı, genellikle, okuyucunun belleğinde anında oluşmayabilmektedir. Bu nedenle, önemli olan doğrudan okuma durumunun esinlediği bağlamın yeterince açık olmasıdır.